

ՄԻՆԱՄԱՐ ԿՈՒՐՂԻՅԱՆ

ԳՐԱԲԱՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՐԵՎԵԼԱՀԱՅ ԵՎ
ԱՐԵՎՄՏԱՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆԵՐԻ ՎՐԱ*DOI : 10.24234/journalforarmenianstudies.v2i73.248*

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հայոց լեզուն հնդեվրոպական լեզվաընտանիքի յուրահատուկ և ինքնատիպ ճյուղ է, որը դարերի ընթացքում պահպանել է իր հիմնարար կառուցվածքային առանձնահատկությունները և միաժամանակ հարմարվել ժամանակակից հաղորդակցական և մշակութային պահանջներին: Լեզվի զարգացումն արտահայտվում է բառապաշարի ընդլայնման, քերականական և շարահյուսական ձևափոխությունների, ինչպես նաև ոճաբանական և գործառնական բազմազանության մեջ:

Հայոց լեզվի ինքնատիպությունը պայմանավորված է ոչ միայն նրա պատմական և լեզվաբանական հիմքերով, այլև Հայաստանի աշխարհագրական դիրքով և տարբեր ժողովուրդների հետ շփումների ազդեցությամբ, ինչը բացատրում է որոշ նմանություններ սլավոնական, հնդիրանական, բալթյան և արևմտյան հնդեվրոպական լեզուների հետ:

Սույն հոդվածն ուսումնասիրում է գրաբարի՝ հայոց գրական և պաշտամունքային հին լեզվի, ազդեցությունը ժամանակակից արևելահայ և արևմտահայ լեզուների ձևավորման, բառապաշարի, քերականական կառուցվածքի և ոճաբանական հատկանիշների վրա. վերլուծվում են այն պատմական, լեզվաբանական և մշակութային գործոնները, որոնք նպաստել են գրաբարի շարունակական ներկայությանը թե՛ ժամանակակից գրական հայերենում, թե՛ լեզվի երկփեղկված տարբերակներում: Այն նաև վերլուծում է այն մեխանիզմները, որոնց միջոցով հայոց լեզուն պահպանել է իր կենսունակությունն ու արդիականությունը՝ ցուցաբերելով միաժամանակ պատմական ժառանգության

պահպանման և ժամանակակից մշակութային միջավայրի հետ ինտեգրացիայի օրինակ:

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. հայոց լեզու, լեզվաընտանիք, գրաբար, ժամանակակից, արևմտահայերեն, արևելահայերեն, հաղորդակցում, գործածում:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Լեզվաբանական հետազոտությունները վկայում են, որ հայերենը, լինելով հնդեվրոպական հիմքի վրա ձևավորված, դարերի ընթացքում պահել է հարաբերման կետեր սլավոնական, հնդիրանական և բալթյան լեզվախմբերի հետ, ինչը հաստատում է նրա ակադեմիական և տիպաբանական առանձնահատկությունը: Մինևույն ժամանակ, Հայաստանի աշխարհագրական դիրքն ու պատմական-քաղաքակրթական շփումները տարբեր ժողովուրդների հետ նպաստել են որոշ ընդհանրությունների ձևավորմանը նաև արևմտյան հնդեվրոպական լեզուների՝ մասնավորապես հունարենի, լատիներենի և գերմանական լեզվախմբի հետ (Եզեկյան Լ., 2007):

Հայոց լեզվի զարգացման առանձնահատկությունն այն է, որ այն չի «քարացել»՝ ի տարբերություն հին հունարենի կամ լատիներենի, որոնք դուրս են եկել բնական հաղորդակցական գործածությունից և պահպանվել են հիմնականում գրավոր-գիտական ավանդույթում: Հայերենը շարունակել է մնալ կենդանի, հաղորդակցական համակարգ, որը օրգանական կերպով արձագանքել է հասարակական, քաղաքական, գիտատեխնիկական ու մշակութային փոփոխություններին: Սա հնարավորություն է տվել հայոց լեզվին պահպանել իր գրաբարյան հին շերտերը՝ միաժամանակ ինտեգրելով նոր բառեր, ձևեր և կառուցվածքներ, որոնք հարմարվում են ժամանակակից հաղորդակցական պահանջներին:

Լեզվի զարգացումը արտահայտվում է մի քանի մակարդակներում: Նախ՝ շարահյուսական շերտավորման միջոցով հայերենը հարստացել է նորաբանություններով և փոխառություններով տարբեր լեզուներից, ինչն առավել ակնառու է գիտության, տեխնոլոգիայի և մշակույթի ոլորտներում: Երկրորդ՝

քերականական և ձևաբանական փոփոխությունները հնարավորություն են տվել լեզվին պահպանել համակարգի ներքին տրամաբանությունը, միաժամանակ պարզեցնելով հին ձևերը և ձևավորելով նոր կառուցվածքներ՝ հաղորդակցական հեշտությամբ: Երրորդ՝ *շարահյուսական դինամիկան* արտացոլում է խոսակցական և գրական նորմերի փոխազդեցությունը, որը ստեղծում է կառուցվածքային բազմազանություն և հաղորդակցման ճկունություն: Չորրորդ՝ *ռճաբանական և գործառնական զարգացումը* թույլ է տալիս լեզվին արտահայտվել տարբեր սոցիալական, պաշտոնական, գրական և թվային միջավայրերում, ինչը արտացոլում է ժամանակակից լեզվի կենսունակությունը և բազմաշերտությունը:

Ակնհայտ է, որ հայոց լեզվի ինքնատիպությունը ոչ միայն պայմանավորված է նրա պատմական և լեզվաբանական հիմքերով, այլև Հայաստանի աշխարհագրական դիրքով և տարբեր ժողովուրդների հետ երկարատև շփումներով: Այս շփումները հնարավորություն են տվել ձևավորել նոր բառապաշար, ընդլայնել արտահայտչամիջոցների հնարավորությունները և պահպանել ավանդական լեզվաբանական կառուցվածքները: Հայերենը լեզվաբանական այն հազվագյուտ օրինակներից մեկն է, որը ընդամին կրում է հին գրավոր մշակույթի ծանրաշարժ ժառանգություն և հանդես է գալիս որպես ժամանակակից, դինամիկ և հաղորդակցական լեզու (Եզեկյան Լ., 2007):

Այսպիսով, հայոց լեզվի զարգացումը ներառում է պատմական ժառանգության պահպանություն, ժամանակակից մշակութային պահանջներին հարմարվելու ունակություն և լեզվամշակութային ինքնության ամրապնդում: Այս գործընթացները վկայում են, որ հայերենը ոչ միայն պահպանում է իր կենսունակությունը, այլև շարունակում է զարգանալ՝ դառնալով ավելի ճկուն, հարուստ և ժամանակակից հաղորդակցական համակարգ:

Հայոց լեզուն ոչ միայն հայ ժողովրդի մշակութային ինքնության և գիտելիքի պահպանման միջոց է, այլև լեզվաբանական և մշակութաբանական ուսումնասիրությունների առարկա, որը թույլ է տալիս գնահատել լեզվի դինամիկան, հին և նոր տարրերի համադրություն և հաղորդակցական արդյունավետություն:

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հոդվածում կիրառվել են մի շարք համապարփակ հետազոտական մեթոդներ՝ նպատակ ունենալով ապահովել արևելահայ և արևմտահայ ճյուղերի լեզվաբանական առանձնահատկությունների խորքային վերլուծություն: Նախ, կիրառվել է *համեմատական-համակարգային մեթոդը*, որի միջոցով իրականացվել է լեզվաբանական նորմերի, բառապաշարային տարրերի, քերականական կառուցվածքների և շարահյուսական ձևերի համեմատություն երկու ժամանակակից ճյուղերի միջև: Համեմատական վերլուծությունը թույլ է տվել ի ցույց դնել գրաբարի ավանդական շերտերի պահպանման և ժամանակակից գործածության միջև առկա կապերը, գնահատել լեզվական նորարարությունների ներթափանցման տեմպը և տարբեր ոճերում ձևավորված խոսակցական ու գրական ձևերի դինամիկան:

Մեկ այլ կարևոր մոտեցում է *դասակարգման մեթոդը*, որը օգտագործվել է լեզվաբանական կառուցվածքների համապարփակ համակարգային վերլուծության համար: Տիպաբանական վերլուծության միջոցով ուսումնասիրվել են հայոց լեզվի ձևաբանական, շարահյուսական և ստիլիստիկ առանձնահատկությունները՝ համեմատական համատեքստում այլ հնդեվրոպական լեզուների՝ սլավոնական, հնդիրանական և բալթյան խմբերի հետ: Այս մեթոդը հնարավորություն է տվել բացահայտել ոչ միայն ընդհանուր հատկություններն ու համանմանությունները, այլ նաև կոնկրետ առանձնահատկությունները, որոնք ձևավորում են հայոց լեզվի ինքնատիպությունը և գրաբարի ազդեցության հետ կապված լեզվական առանձնահատկությունները:

Հոդվածում կիրառվել է նաև *պատմալեզվաբանական մեթոդը*, որը թույլ է տվել վերակառուցել լեզվի զարգացման դինամիկան և հետևել լեզվական փոփոխությունների պատմական շարժընթացին: Պատմալեզվաբանական վերլուծության միջոցով ուսումնասիրվել են բառապաշարի զարգացման փուլերը, քերականական փոփոխությունների ընթացքը, շարահյուսական նորարարությունները և ստիլիստիկ շերտերի ձևավորումը ժամանակակից հայերենում: Այս մեթոդը հնարավորություն է տվել գնահատել ոչ միայն գրաբարի

պահպանման և կիրառման հենքը, այլ նաև լեզվի արձագանքը նոր հաղորդակցական, մշակութային և տեխնոլոգիական պայմաններին:

Բացի այդ, հետազոտության ընթացքում կիրառվել է *համակցված մոտեցում*, որը միավորում է համեմատական, տիպաբանական և պատմալեզվաբանական մեթոդների առավելությունները՝ ապահովելով լեզվաբանական երևույթների բազմակողմանի վերլուծություն: Արդյունքում հնարավոր է եղել բացահայտելու լեզվական կառուցվածքների դինամիկ հարաբերությունները, գրաբարի և ժամանակակից լեզվի շերտերի փոխազդեցության համակարգը, ինչպես նաև ցույց տալու լեզվի կենսունակությունը և արդիականացման գործընթացները:

Այս մեթոդաբանական մոտեցումների համադրությունն ապահովում է ուսումնասիրության գիտական խորություն, համակարգվածություն և վերլուծական ճշգրտություն՝ հանդիսանալով հիմք հայոց լեզվի դինամիկայի, գրաբարի ազդեցության և ժամանակակից գործածության անբաժանելի կապերի բացահայտման համար:

ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Գրաբարը՝ որպես հայոց հին գրական և պաշտամունքային լեզու, զգալի ազդեցություն է թողել ժամանակակից արևելահայ և արևմտահայ լեզուների բառապաշարի, քերականական կառուցվածքի, շարահյուսության և ոճական համակարգի զարգացման վրա (**Ասատրյան Մ., 1985**): Գրական ժառանգության պահպանման և մշակութային շարունակականության տեսանկյունից գրաբարը շարունակում է մնալ հայ լեզվամշակույթի հիմքային շերտերից մեկը, որի ազդեցությունն զգացվում է ինչպես բառաստեղծման և տերմինաբանության, այնպես էլ պաշտոնական խոսքի ու բարձրաշարժ ոճերի մակարդակներում:

Գրաբարը (դասական հայերեն) հայոց լեզվի ամենահին գրավոր փուլն է, որի ձևավորումը սկսվում է 5-րդ դարում՝ Մեսրոպ Մաշտոցի այբուբենի ստեղծումից հետո: Բազմադարյան գրական, գիտական, եկեղեցական և իրավական ժառանգության կրող լինելով՝ այն դարեր շարունակ մնացել է հայ մշակույթի և ինքնության առանցքային տարրերից մեկը: Թեպետ 19-րդ դարից ի վեր գրական լեզվի պաշտոնական գործածությունից դուրս է մղվել, գրաբարը շարունակել է

նշանակալի ազդեցություն գործել թե՛ ժամանակակից արևելահայ, թե՛ արևմտահայ լեզուների զարգացման վրա (**Եզեկյան Լ., 2007**):

Գրաքարը 5–11-րդ դարերում եղել է ամբողջ հայության միասնական գրական լեզուն: Միջին դարերում այն աստիճանաբար դուրս է եկել առօրյա կենսագործածությունից, սակայն պահպանվել է որպես եկեղեցու, գիտության և իրավունքի լեզու: 19-րդ դարում միաժամանակ ձևավորվեցին երկու նոր գրական տարբերակներ (**Մինասյան Ա., 2022**).

- Արևելահայ գրական լեզուն՝ հիմք ընդունելով Արարատյան բարբառը:
- Արևմտահայ գրական լեզուն՝ հիմք ընդունելով Կիլիկիայի և Կոստանդնուպոլսի մայր բարբառները:

Չնայած այդ փոփոխությանը՝ գրաքարը մնաց երկուսի խորքային շերտում՝ որպես լեզվական հենք և հեղինակություն:

Բառապաշարային ազդեցություններ

- *Ծագումով գրաբարային բառեր*. Ժամանակակից հայերենների բառապաշարի զգալի մասն ունի գրաբարական ծագում: Այս շերտին են պատկանում այնպիսի հասկացություններ, ինչպիսիք են՝ *բանականություն, միաբանություն, առաքելություն, կատարելություն, ողբերգություն, դեկավարել, հավերժություն, մարմին, սերունդ*: Այս բառերը պահպանվել են թե՛ արևելահայ, թե՛ արևմտահայ լեզվական համակարգերում՝ հանդես գալով որպես նորմավորված և բարձրաշերտ բառապաշար (**Ասատրյան Մ., 1985**):
- *Բառապաշարի ոճական շերտավորում*. գրաբարից եկած բառերի մի զգալի խումբ գործվում է բարձր, պաշտոնական, տոնական կամ գրավոր ոճերում: Դրանց շարքին են դասվում *սրբություն, ճշմարտություն, փառք, երանություն* և բազմաթիվ այլ բառեր, որոնք լայնորեն կիրառվում են գրականության մեջ, քարոզներում, պետական և արարողակարգային խոսքում, ինչպես նաև իրավական ու պաշտոնական փաստաթղթերում: Այդ բառերի stilistikan օգտագործումը պայմանավորում է լեզվի բարձր ու տոնական շունչը:
- *Արևելահայ-արևմտահայ տարբերություններ*. գրաբարային ծագման բառերի կիրառումը որոշ դեպքերում տարբեր լուծումներ է ստացել արևելահայ և

արևմտահայ տարբերակներում: Օրինակ՝ արևելահայ *միջոցառում* — արևմտահայ *ձեռնարկ*, արևելահայ *լրացուցիչ* — արևմտահայ *աւելորդ*, արևելահայ *կատարելագործում* — արևմտահայ *կատարեալացում*: Չնայած այսպիսի տարբերություններին՝ երկու տարբերակներում էլ գրաբարական արմատը պահպանվում է որպես հեղինակավոր, դասական և հաստատված ձև (Սարգսյան Ա., 2019):

Քերականական ազդեցություններ

- *Խոնարհման համակարգ*. գրաբարի բայաձևերից մեծ թիվը դարձել են նոր հայերենի բայաձևային համակարգի հիմք: «Լինել» բայը, օրինակ, իր ժամանակաձևերի զգալի մասը ժառանգել է գրաբարի ձևերի շերտից: Նույնը վերաբերում է պայմանական եղանակին՝ *լինեի, գայի, լիներ, գար* և այլ ձևերին: Այս ժառանգականությունը լեզվի պատմաքերականական փոխհաջորդման էական ցուցիչ է:
- *Հոլովական համակարգ*. ժամանակակից հայերենները հիմնականում ժառանգել են գրաբարի հոլովների մեծ մասը, թեև մի շարք ձևեր ժամանակի ընթացքում կրճատվել կամ վերաձևավորվել են: Այնուամենայնիվ, հոլովական համակարգի կառուցվածքային համեմատությունը գրաբարի հետ շարունակում է մնալ ակնհայտ՝ ինչպես ձևաբանական, այնպես էլ գործառական մակարդակում:

Շարահյուսական և ոճաբանական ազդեցություններ (Ավետիսյան Յու., 2007)

- *Շարահյուսություն*. գրաբարի ազդեցությունն առանձնապես զգալի է բարդ նախադասությունների կառուցվածքում: Ժառանգվել են ընդարձակ, բազմահոգ, ստորադասական ենթաբաժանումներով կառուցված նախադասություններ, ինչպես նաև որոշ հնաոճ կապակցություններ՝ *զի, թեև, քնացեալ* և այլ միավորներ: Չնայած դրանցից շատերը դուրս են եկել առօրյա գործածությունից, գիտական և պաշտոնական գրավոր խոսքում դրանց որոշ տարրեր պահպանվել են ցայսօր:
- *Ոճաբանություն*. արևելահայ գրական լեզուն ընդհանուր առմամբ ձգտում է ավելի բնական, խոսակցական և հարթ ոճի, մինչդեռ արևմտահայ գրական լեզուն ունի ավելի պահպանողական բնույթ և հաճախ պահպանում է

գրաբարին մոտեցող մշակութային ու ոճական շերտ: Սա պայմանավորված է ոչ միայն լեզվական, այլև պատմամշակութային տարբերություններով (**Մինասյան Ա., 2022**):

Ժամանակակից մոտեցումներ. գրաբարը դարեր շարունակ եղել է ոչ միայն հաղորդակցման միջոց, այլև ազգային արժեքային համակարգի կենտրոնական բաղադրիչներից մեկը: Այն ձևավորել է հայ ժողովրդի հոգևոր, մշակութային և մտավոր ինքնությունը՝ դառնալով շարունակականության ամենակայուն սյունը: Գրաբարի շնորհիվ պահպանվել են եկեղեցական հարուստ ավանդույթները, Սուրբ Գրքի առաջին ամբողջական հայերեն թարգմանությունը, միջնադարյան հայ մտածողների՝ Մեսրոպ Մաշտոցի, Գրիգոր Նարեկացու, Մովսես Խորենացու, Անանիա Շիրակացու և այլոց մտավոր ժառանգությունը, ինչպես նաև իրավական, փիլիսոփայական և պատմագրական արժեքավոր ժողովածուները (**Եզեկյան Լ., 2007**):

Ժամանակակից փուլում ևս գրաբարը դիտարկվում է որպես ազգային ինքնության պահպանման կարևոր տարր: Այն նպաստում է լեզվամշակութային հիշողության, մտավոր ժառանգության և ազգային հոգևոր կենտրոնի՝ Հայ Եկեղեցու դարի շարունակվող կապի ամրապնդմանը: Գրաբարի ուսուցումն ընկալվում է որպես կրթության անփոխարինելի բաղադրիչ, որը միաժամանակ զարգացնում է լեզվամտածողությունը, խորացնում լեզվաբանական գիտելիքները և հարստացնում մշակութային աշխարհայացքը (**Ասատրյան Մ., 1985**):

Կրթական դաշտում գրաբարը շարունակում է զբաղեցնել կայուն տեղ ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ Սփյուռքում: Այն դասավանդվում է դպրոցներում՝ որպես ազգային մշակութային ժառանգություն, եկեղեցական հաստատություններում՝ որպես պատարագի և պաշտամունքի լեզու, իսկ բուհերում՝ որպես լեզվաբանական, պատմագիտական և թարգմանագիտական ուսումնասիրությունների հիմք: Գրաբարի ուսուցումն ապահովում է դարերի շարունակական կապը, նոր սերունդներին փոխանցում ազգային և հոգևոր մշակույթի հիմնարար շերտերը և նպաստում հայոց լեզվի ու ինքնության իմացության ամրապնդմանը (**Ավետիսյան Յու., 2007**):

21-րդ դարում լեզվաբանները և եզրութաբանությամբ զբաղվող մասնագետները կարևորում են գրաբարյան ավանդույթի շարունակականությունը: Առաջարկվում է նոր բառաստեղծության մեջ նախապատվությունը տալ գրաբարական արմատներին՝ օտար փոխառությունների փոխարեն: Այդ մոտեցման օրինակներն են *վերլուծություն*, *համակարգ*, *ծրագրավորում* և մի շարք այլ եզրույթներ, որոնք ապահովում են հայերեն տերմինաբանության համահունչ զարգացումը (Սարգսյան Ա., 2019):

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Գրաբարը շարունակում է լինել հայ լեզվի եվրոպական և արևելային բարձր մշակույթների հետ հավասարազոր գրական հիմքերից մեկը. այն շարունակում է մնալ հայոց լեզվի ինքնատիպության և կենսունակության հիմնական գործոն՝ ազդելով բառապաշարի, քերականության, շարահյուսության և ոճաբանական առանձնահատկությունների վրա: Նրա ազդեցությունը զգալի է թե՛ բառապաշարի, թե՛ քերականության, թե՛ ոճաբանության մակարդակում՝ ձևավորելով ժամանակակից հայերենի երկու ճյուղերի միասնական մշակութալեզվական հիմքը (Սարգսյան Ա., 2019):

Թեպետ գրաբարն այլևս չի կիրառվում որպես առօրյա լեզու, այն շարունակում է ապահովել հայության լեզվամշակութային շարունակականությունը և հանդիսանում է ազգային ինքնության հիմնասյունը: Այն ոչ միայն ձևավորում է լեզվաբանական կառուցվածքները, այլև պահպանվում է որպես մշակութային ու հոգևոր ժառանգության կրող (Ավետիսյան Յու., 2007):

Գրաբարի շերտերը ներկայումս ծառայում են որպես մշակութային կապարի միջոց, որը կապում է ժամանակակից հայերենը անցյալի գրական ավանդույթների հետ:

Արևելահայ լեզվի առանձնահատկությունները. արևելահայերենը ավելի ակտիվորեն ենթարկվում է արտաքին ազդեցությունների՝ հիմնականում ռուսական, թուրքական և եվրոպական լեզուներից փոխառությունների միջոցով: Սակայն գրաբարի ավանդական շերտերը պահպանվում են գրական, պաշտոնական և գիտական տեքստերում: Սա ստեղծում է լեզվի երկշերտ

համակարգ՝ մի կողմից հաղորդակցական գրեթե խոսակցական ոճ, մյուս կողմից՝ բարձրաշունչ գրական ու պաշտոնական ոճ, ինչը վկայում է լեզվի ճկունության և բազմաշերտության մասին (**Մինասյան Ա., 2022**):

Արևմտահայ լեզվի առանձնահատկությունները. արևմտահայերենը պահպանողական է և շարունակում է լայնորեն օգտագործել գրաբարյան բառապաշարն ու կառուցվածքները: Սա թույլ է տալիս պահպանել լեզվի ավանդական ոճային առանձնահատկությունները, գրաբարի ազդեցությամբ ձևավորված բառապաշարի ամբողջականությունը և շերտային համակարգը: Գրաբարի ազդեցությունը հատկապես նկատելի է Սփյուռքի համայնքներում, որտեղ այն հանդիսանում է նաև մշակութային ինքնության պահպանման գործիք:

Լեզվաբանական և մշակութաբանական համադրություն. այս ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հայոց լեզուն միաժամանակ կրում է պատմական ժառանգություն և հարմարվում է ժամանակակից մշակութային պահանջներին: Գրաբարի շերտերի պահպանությունը և ժամանակակից բառերի, կառուցվածքների ինտեգրումը ապահովում են լեզվի հաղորդակցական արդյունավետություն, ինչպես նաև պահպանում են լեզվամշակութային ինքնությունը:

Գլոբալ նշանակություն գրաբարի ազդեցությունը հայերենում արտացոլում է, թե ինչպես է լեզուն դառնում ոչ միայն հաղորդակցման միջոց, այլև մշակութային ինքնության և պատմական կապի միջոց: Հայերենը thus եզակի լեզվաբանական օրինակ է, որտեղ ավանդույթը և նորարարությունը գոյակցում են՝ ապահովելով լեզվի դինամիկ զարգացում և վառ կենսունակություն (**Ավետիսյան Յու., 2007**):

Եզրաբանելով՝ կարելի է ընդգծել, որ գրաբարի դերը հայոց լեզվում շարունակական է և բազմաշերտ. այն դարերի ընթացքում ձևավորել է բառապաշար, քերականություն, շարահյուսություն ու ոճաբանական առանձնահատկություններ, և այսօր էլ այդ ժառանգությունը համադրվում է ժամանակակից նորարարություններով՝ ապահովելով լեզվի կենսունակություն, հաղորդակցման ճկունություն և մշակութային ինքնության պահպանություն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. **Ասատրյան Մ. (1985)**, Արևելահայ և արևմտահայ գրական լեզուների համակարգերի շուրջ, Երևան, «Հայաստան» հրատ.,
http://www.old.ysu.am/files/09M_Asatryan.pdf
2. **Ավետիսյան Յու. (2007)**, Արևելահայերենի և արևմտահայերենի զուգադրական քերականություն, Երևան, ԵՊՀ հրատ.:
3. **Եզեկյան Լ. (2007)**, Հայոց լեզու, Երևան, ԵՊՀ հրատ.,
https://haygirk.nla.am/upload/1941-/ezekyan_2007.pdf
4. **Մինասյան Ա. (2022)**, Հայոց լեզվի պատմություն, Երևան, ԵՊՀ հրատ.,
<https://arenminasyan12.wordpress.com/2022/02/27/> հայոց-լեզվի-
պատմությունը/
5. **Սարգսյան Ա. (2019)**, Ընդհանուր և հայ լեզվաբանություն, Երևան-Լոս Անջելես, «Պարմա» հրատ.,
https://language.sci.am/sites/default/files/book/girk_b.pdf

REFERENCES

1. **Asatryan, M (1985)**, Ar&elahay & ar&mtahay grakan lezowneri hamakargereri showrj /On the Systems of the Eastern Armenian and Western Armenian Literary Languages/, Yerevan, “Hayastan” Publishing House
http://www.old.ysu.am/files/09M_Asatryan.pdf
2. **Avetisyan Yu. (2007)**, Ar&elahayereni & ar&mtahayereni zowgadrakan qerakanowt'yown /Comparative Grammar of Eastern Armenian and Western Armenian/, Yerevan, YSU Publishing House.
3. **Ezekyan L. (2007)**, Hayoc lezow /Armenian Language/, Yerevan, YSU Publishing House, https://haygirk.nla.am/upload/1941-/ezekyan_2007.pdf
4. **Minasyan A (2022)**, Hayoc lezvi patmowt'yown /History of the Armenian Language/, Yerevan, YSU Publishing house,
<https://arenminasyan12.wordpress.com>

5. **Sargsyan A.** (2019), *Y'ndhanowr & hay lezvabanowt'yown /General and Armenian Linguistics/*, Yerevan–Los Angeles, “Parma” Publishing House,
https://language.sci.am/sites/default/files/book/girk_b.pdf

Синамар Кургинян

Влияние грабара на современный восточно- и западноармянские языки.

Закключение

Ключевые слова и выражения: армянский язык, языковая семья, Грабар (классический армянский), современный, западноармянский, восточноармянский, коммуникация, употребление.

Армянский язык представляет собой уникальную и самобытную ветвь индоевропейской языковой семьи, которая на протяжении веков сохранила свои фундаментальные структурные особенности и одновременно адаптировалась к современным коммуникативным и культурным требованиям. Развитие языка проявляется в расширении словарного состава, грамматических и синтаксических преобразованиях, а также в стилистическом и функциональном разнообразии.

Самобытность армянского языка обусловлена не только его историко-лингвистической основой, но и географическим положением Армении, а также многовековыми контактами с различными народами, что объясняет определённые сходства со славянскими, индо-иранскими, балтийскими и западными индоевропейскими языками.

В данной статье исследуется влияние грабара — древнего литературного и богослужебного языка армян — на формирование современного восточноармянского и западноармянского языков, их словарного состава, грамматической структуры и стилистических особенностей. Анализируются исторические, лингвистические и культурные факторы, способствовавшие устойчивому присутствию грабара в обеих ветвях современного литературного армянского языка. Статья также рассматривает механизмы, благодаря которым армянский язык сохранил свою жизнеспособность и

актуальность, демонстрируя пример сочетания исторического наследия с интеграцией в современную культурную среду.

Sinamar Kurghinyan

**The influence of grabar on contemporary Eastern and Western
Armenian languages**

Conclusion

Keywords and expressions: *Armenian language, language family, Classical Armenian (Grabar), contemporary, Western Armenian, Eastern Armenian, communication, usage.*

Armenian is a unique and distinctive branch of the Indo-European language family, which has preserved its fundamental structural features over centuries while simultaneously adapting to modern communicative and cultural demands. The development of the Armenian language is reflected in the expansion of its vocabulary, grammatical and syntactic transformations, as well as stylistic and functional diversification.

The distinctiveness of Armenian is determined not only by its historical and linguistic foundations, but also by Armenia's geographical location and its interactions with various peoples, which accounts for certain similarities with the Slavic, Indo-Iranian, Baltic, and Western Indo-European languages.

This article examines the influence of Grabar—the classical and liturgical form of the Armenian language—on the development, vocabulary, grammatical structure, and stylistic features of modern Eastern and Western Armenian. It analyzes the historical, linguistic, and cultural factors that have contributed to the continued presence of Grabar in both branches of the modern literary language. The article also explores the mechanisms through which Armenian has maintained its vitality and relevance, demonstrating a unique balance between the preservation of historical heritage and integration into the contemporary cultural environment.

Սինամար Կուրղինյան – Ամենայն հայոց կաթողիկոս Վազգեն Ա անվան 168 հիմնական դպրոցի հայոց լեզվի և գրականության ուսուցիչ: Գիտական հետաքրքրությունները՝ հայ հին և միջնադարյան գրականություն, նոր շրջանի գրականություն: sinamarkurghinyan@gmail.com

Синамар Курганян – Учитель армянского языка и литературы основной школы №168 имени Католикоса Вазгена I. Научные интересы: древнеармянская, средневековая и новая армянская литература. sinamarkurghinyan@gmail.com

Sinamar Kurghinyan – Teacher of Armenian Language and Literature at Basic School No. 168 named after Catholicos Vazgen I. Research interests: Ancient, Medieval, and Modern Armenian Literature. sinamarkurghinyan@gmail.com

Խմբագրություն է ուղարկվել 30.01.2026թ.

Հանձնարարվել է գրախոսության 13.02.2026թ.

Հրապարակման է ներկայացվել 31.07.2026թ.